

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Ареф'єва О.В. Економічні основи формування фінансової складової економічної безпеки / О.В. Ареф'єва, Т.Б. Кузенко // Актуальні проблеми економіки. – 2009. – № 1. – С. 98–103.

2. Бланк И. А. Управление финансовой безопасностью предприятия. Сер. Библиотека финансового менеджера. Вып. 10 / И. А. Бланк. – К. : Эльга, Ника-Центр, 2004. – 784 с.

3. Горячева К.С. Інформаційно-аналітичне забезпечення фінансової безпеки підприємства / К.С. Горячева // Актуальні проблеми економіки. – 2003. – № 9. – С. 43-49.

4. Єрмошенко М. М. Економічні та організаційні засади забезпечення фінансової безпеки підприємства: препринт наукової доповіді / М. М. Єрмошенко, К. С. Горячева, А. М. Ашуєв ; за наук. ред. М. М. Єрмошенка. – К. : Національна академія управління, 2005. – 78 с.

5. Кім Ю.Г. Фінансові ризики в системі фінансово-економічної безпеки підприємства / Ю.Г. Кім // Фінанси України. – 2011. – № 6. – С. 13 - 21.

6. Контролинг в бизнесе. Методологические и практические основы построения контролинга в организациях /А.М. Карминский, Н.И. Оленев, А.Г. Примак, С.Г. Фалько. – 2-е изд. – М.: Финансы и статистика, 2002. – 256 с.

7. Матвієнко Г.Л. Основний інструментарій контролінгу на українських підприємствах / Г.Л. Матвієнко //Коммунальное хозяйство городов – Научно-технический сборник - 2005 - №61 с. 175-180.

8. Сорокина О.Н., Недеря А.С. Финансовый контролинг на предприятиях / О.Н. Сорокина, А.С. Недеря // Экономические науки / 3.Фінансові відносини. – // – Электронный ресурс. – Режим доступа: http://www.rusnauka.com/6_NITSB_2010/Economics/59354.doc.htm.

Аннотация. В статье рассмотрены подходы к применению инструментов контроллинга в обеспечении ФБСП. Определены этапы внедрения контроллинга в обеспечении ФБСП.

Ключевые слова: финансовая безопасность субъектов предпринимательства, контролинг, инструментарий контроллинга, финансовые интересы, угрозы.

Summary. The paper considers approaches to controlling the use of tools to ensure the financial security of business entities. The process of controlling the introduction of providing financial security of business entities.

Keywords: financial security of business entities, controlling, controlling instruments, financial interests, the threats.

Рецензент д.е.н., професор ХНЕУ Гавкалова Н.Л.

Експерт редакційної колегії к.е.н., доцент УкрДАЗТ Якименко Н.В.

УДК 657.24

ПІДХІД ЩОДО ФОРМУВАННЯ ПОКАЗНИКА ІННОВАЦІЙНОЇ СПРОМОЖНОСТІ В ЗАГАЛЬНІЙ СИСТЕМІ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ ПІДПРИЄМСТВА

Лабунська С.В., к.е.н., доцент (ХНЕУ)

Запропоновано підхід до визначення рівня інноваційної спроможності підприємства шляхом поєднання оцінки інноваційного потенціалу, інноваційних бізнес-можливостей та умов дотримання стійкої рівноваги системи економічної безпеки діяльності суб'єкту господарювання.

Ключові слова: інноваційна спроможність, економічна безпека підприємства, суб'єкт господарювання.

Постановка проблеми. Сучасні революційні перетворення у науково-технічній сфері та зростання інтелектуальних можливостей суспільства викликали ряд якісних і кількісних трансформацій у господарських укладах лідируючих держав, результатом яких стало формування «нової економіки», яка перш за все базується на безперервному впровадженні та постійній комерціалізації результатів всіх видів технічних, технологічних, організаційних та інших нововведень в

діяльність суб'єктів господарювання. Процеси впровадження інновацій в господарську діяльність підприємств напряму пов'язані з додатковими економічними ризиками, які призводять до зниження загального рівня показників економічної безпеки підприємства (ЕБП). З іншого боку відсутність інновацій в діяльності підприємства сама виступає фактором неабиякого ризику та загрози для підприємства. Тому питання формування дієвої системи управління інноваційною діяльністю

підприємства в загальній системі ЕБП є дуже актуальним за сучасних умов господарювання.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

Проблемам та підходам до системного розкриття різних аспектів інноваційної діяльності промислових підприємств присвячено праці багатьох вітчизняних та зарубіжних вчених. Зокрема серед зарубіжних вчених слід відзначити праці І.Ансоффа[1], Р.Акоффа [2], П. Друкера [3], М. Портера[4], Б. Санто [5], Р. Фатхутдінова[6], Й.Шумпетера[7], які зробили вагомий внесок у теорію інновацій. Методологічні питання формування національної інноваційної системи України найбільш повно, на думку автора, розглянуті в роботах В.М.Гейця [8], О.А. Лапка [9], Т.І. Лепейко[10], В.С. Пономаренка[11], О.М. Ястремської [12], С.М.Ілляшенко [13], Н.В.Краснокутської[14] та багатьох інших вітчизняних вчених[21-28]. Наукові та практичні питання, що пов'язані з оцінкою економічної безпеки стану та діяльності підприємств висвітлені в роботах багатьох українських вчених таких як С.М. Ілляшенко[15], М.О.Кизим[16], Т.С. Клебанова [11], Г.Б. Козаченко[17], М.В. Куркін[18], В.І Мунтян[19], В.С. Пономаренко[11], М.Я. Швець[20].

Один з засновників теорії інновацій, Й. Шумпетер, дає визначення інновації як процесу діяльності підприємства щодо втілення нового продукту, впровадження нового методу його виготовлення, освоєння нового ринку. «Насправді капіталістична економіка, безумовно, не може бути стаціонарною, та зростає вона зовсім не сталими темпами. Вона безперервно революціонується внутрішнє завдяки новому підприємництву, тобто завдяки впровадженню в існуючу ...промислову структуру нових товарів, нових методів виробництва чи нових комерційних можливостей» [7]. Таким чином, Й. Шумпетер приходить до висновку що саме прагнення до оновлення є основною рушійною силою розвитку ринкової економіки, як засобу протидії мінливому зовнішньому середовищу, агресивному по відношенню до підприємства. Тобто, ще в класичних роботах початку минулого століття потенційно простежується думка, що саме система управління інноваційною діяльністю повинна бути включена невід'ємною частиною у загальну систему економічної безпеки підприємства.

За сучасних умов становлення ринкової економіки України подібний підхід отримав подальшого розвитку. На думку автора, заслуговують на увагу та є методологічно значущими підходи до розгляду інноваційної діяльності як системного процесу, який притаманний конкурентній економіці, запропоновані Соловйовим В.П [21]. Слід відзначити підхід Галушко Є.С., що підкреслює системні ознаки інноваційного потенціалу, коли окремі підсистеми та елементи інноваційного потенціалу розглядаються у діалектичному зв'язку та функціонують як одне ціле, яке надає системі інноваційного потенціалу

властивості емерджентності [22]. Обґрунтованим також вважаємо підходи Шкарлет С.М. щодо формування економічної безпеки підприємств засобами активізації їх інноваційного розвитку [23] та інших вітчизняних науковців [24-26].

Невирішена частина проблеми. Незважаючи на досить широке коло питань, які розглянуті в означених публікаціях досі залишається невизначеним узагальнений підхід щодо формування системи управління витратами інноваційної діяльності в загальній системі економічної безпеки діяльності (ЕБД) підприємства та оцінки його інноваційної спроможності. Саме останнє залишається поза увагою багатьох науковців.

Постановка завдання. Мета статті полягає у висвітленні підходів автора до оцінки інноваційної спроможності підприємства на підставі його інноваційного потенціалу і наявних бізнес - можливостей щодо реалізації обраного інноваційного проекту з урахуванням запасу стійкості функціонування загальної системи економічної безпеки підприємства в процесі інноваційної діяльності.

Шляхи розв'язання проблеми. Перш за все слід відзначити, що глобалізація процесів в світовій економіці, вступ України до СОТ та подальший розвиток ринкових відносин характеризується підвищенням ризиків діяльності суб'єктів господарювання, які спричинені зростанням зовнішніх загроз та впливають на збільшення внутрішніх ризиків суб'єкту господарювання. В той самий час система менеджменту може бути визначена як ефективна, якщо вона в змозі адекватно та оперативно реагувати на мінливість зовнішнього та внутрішнього середовища підприємства, підтримуючи економічну безпеку останнього на рівні, що дозволяє вирішувати стратегічні задачі. Одна з таких задач, як було зазначено вище, полягає у необхідності постійного впровадження всіх форм інноваційних перетворень. Саме відсутність інновацій, як таких, несе для підприємства не меншу, а, думку автора, ще більшу загрозу економічній безпеці, оскільки, у відповідності із матрицею стратегій підприємства «Бостон консалтинг груп» (БКГ) - «товар-ринок», підприємство, що не втілює інноваційних змін у напрямку розвитку товару або ринку його реалізації, неминуче, під впливом часу опиняється у квадранті, який характеризується найменш вигідною стратегічною позицією з точки зору отримання прибутків, стратегією - «старий товар – старий ринок».

Для оцінки можливостей організації процесу постійного впровадження інновацій в господарську діяльність вітчизняних підприємств в роботі пропонується ввести інтегрований показник інноваційної спроможності суб'єкта господарювання. Економічний зміст цього показника автор вбачає у визначенні наявної ресурсної бази підприємства (оцінки інноваційного потенціалу підприємства за

всіма його складовими) та оцінкою готовності системи менеджменту щодо використання її в процесі комерціалізації нововведень, з урахуванням обмежень щодо підвищення (або збереження) припустимого для підприємства рівня економічної безпеки.

При цьому сам інтегральний показник інноваційної спроможності підприємства (**ISP**) може бути представлено як функціонал інтегральних показників інноваційного потенціалу, бізнес – можливостей та рівня стійкості системи економічної безпеки підприємства, з урахуванням коефіцієнта значущості їх впливу.

$$ISP = F\{\alpha IR, \beta IM, \gamma IS\}, \quad (1)$$

де **IR** – ресурсний рівень (рівень інноваційного потенціалу); **IM** – рівень бізнес-можливостей підприємства, щодо впровадження інновацій; **IS** – рівень стійкості системи економічної безпеки; α, β, γ – функціональні коефіцієнти корегування значущості.

На підставі наведеного визначення інноваційної спроможності підприємства як такої, відслідковується явна статична (стала) та динамічна складова цього показника. Перша, статична складова, характеризується рівнем інноваційного потенціалу (**IR**), а друга – динамічна рівнем бізнес можливостей (**IM**) та рівнем стійкості ЕБП (**IS**).

Підходи до оцінки статичної складової **ISP** були запропоновані автором виходячи з матричного способу оцінки інноваційного потенціалу за структурними складовими [27]. Динамічна складова цього показника потребує подальшого обґрунтування.

Перш за все слід зазначити, що показник бізнес-можливостей (**IM**) тлумачиться автором як інтегральний показник, який може бути оцінений за допомогою визначення функціоналу впливу окремих показників, різних за своєю значимістю та способом оцінки. У формальному вигляді цей показник може бути представлений наступним чином:

$$IM = F^1\{\varepsilon IMC, \phi CB, \omega UB, \eta OC\}, \quad (2)$$

де F^1 – функціонал залежності; $\varepsilon, \phi, \omega, \eta$ – функціональні коефіцієнти корегування значущості; **IMC** – сукупний показник оцінки майнового стану на дату впровадження інноваційного проекту; **CB** – ступень, операційного важелю, яка склалася у попередньому періоді; **UB** – внутрішня норма дохідності (прибутковості); **OC** – рівень відповідності організаційної структури підприємства інноваційним потребам.

Як то бачиться з наведеного рівняння, перші три складові **IM**, а саме **IMC** – сукупний показник оцінки майнового стану, **CB** – ступень, операційного важелю та **UB** – внутрішня норма дохідності можуть бути визначені досить чітко у вартісному або відносному вимірниках. При цьому два останні незважаючи на свій відносний характер,

розраховуються з використанням однозначної вартісної характеристики.

Так рівень операційного важелю **CB**, що за своєї суттю характеризує структуру витрат підприємства яка склалася на дату оцінки інноваційної спроможності та оцінюються співвідношення маржинального доходу та прибутку підприємства. В той саме час маржинальний дохід визначається різницею чистого доходу та загальних змінних витрат підприємства або як сума прибутку та постійних витрат підприємства у попередньому періоді. Дані для розрахунку цього показника можуть бути отримані на підставі аналізу фінансової звітності та бухгалтерських регістрів підприємства. Економічна доцільність включення цього показника до загальної оцінки **IM** обґрунтована тим, що він характеризує загальну політику формування ресурсної бази з боку системи топ-менеджменту підприємства.

Показник **UB** – внутрішньої норми дохідності (або прибутковості) характеризує ефективність поєднання ринкової та виробничої складової на рівні системи операційного менеджменту за для досягнення визначеного рівня основних стратегічних показників діяльності підприємства та характеризують можливості топ – менеджменту забезпечити ефективне управління капіталом власників. Розрахунок цього показника також базується на чітко визначених вартісних характеристиках показників доходу та капіталу, які за інформаційне джерело походження мають фінансову звітність (форма 1 «Баланс» та форма 2 «Звіт про фінансові результати діяльності підприємства»).

Остання складова показника бізнес можливостей **IM**, а саме показник рівня відповідності організаційної структури підприємства інноваційним потребам **OC**, має суттєві відмінності щодо порядку визначення. Зазначимо, що це за своєю суттю інтегрований показник, який містить як кількісну так і якісну складову та ґрунтується на низці неоднорідних за проявом та змістовно показників та характеризують формування ефективної системи управління інноваційно активною ресурсною складовою підприємства з різних боків. Труднощі в оцінці цієї складової перш за все полягають у необхідності урахування частини ресурсу підприємства, яка не може бути визнана активом у фінансовому обліку та звітності підприємства, бо не може бути чітко достовірно оцінена у грошовому вимірнику. До таких показників належить показник здатності колективу до працювання в команді, наявність досвіду щодо впровадження аналогічних інноваційних проектів, тощо. Інша частина передбачає тільки якісну складову в оцінці. До таких показників належать, наприклад, показники достатньої розгалуженості організаційної структури управління підприємством за кожним рівнем системи менеджменту, здатність кожного підрозділу що до забезпечення безперервного інноваційного процесу в цілому і за окремими інноваційними проектами та ін. Вибір складових в

оцінці інтегрованого показника залежить від конкретної стратегічної мети, умов господарювання та галузеві специфіки кожного окремого підприємства.

З метою формування інформаційного простору для побудови інтегральної оцінки ОС доцільно провести розмежування наявних показників на дві основні групи значущі та незначущі щодо подальшого оцінювання його рівня за допомогою методів кластерного аналізу методом Варда. Обґрунтування вибору показників в підсистемах має відбуватися за критерієм значущості суми рангів, визначених експертами [27].

Задля достовірного визначення окремих складових ОС можливо застосовувати методи нечіткого логічного аналізу, який допоможе зменшити похибки в оцінці окремих показників та ввести оцінку не тільки кількісної, але й якісної характеристики в загальний інтегрований показник ОС рівня відповідності організаційної структури підприємства інноваційним потребам. Функціональні коефіцієнти корегування значущості $\epsilon, \varphi, \omega, \eta, \alpha$, автор пропонує визначати за допомогою експертної оцінки, враховуючи взаємоузгодженість думок експертів, що залучаються до їх визначення.

Третя складова ISP визначає рівень стійкості системи економічної безпеки підприємства (IS), який може бути визначений за формулою:

$$IS = IB_n - IB_{min}, \text{ де} \quad (3)$$

(IB_n) – наявне значення інтегрального показника рівня економічної безпеки; (IB_{min}) – мінімальне припустиме значення інтегрального показника рівня економічної безпеки. Методика розрахунку такого інтегрованого показника наведена у роботі «Управління економічною безпекою зовнішньоекономічної діяльності підприємства» [28].

Висновки. Підсумовуючи вище викладене слід зазначити, що:

- для ефективного функціонування підприємства за сучасних умов господарювання необхідне впровадження надійної системи економічної безпеки діяльності підприємства, що здатна оперативнo реагувати на прояви внутрішніх та зовнішніх загроз;
- формування системи управління інноваційними витратами має відбуватися в межах загальної системи економічної безпеки підприємства;
- для оцінки інноваційних можливостей підприємства запропоновано використання інтегрального показника оцінки інноваційної спроможності підприємства, який пов'язує ресурсну складову, бізнес можливості та стан системи ЕБП.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Ансофф И. Новая корпоративная стратегия / И. Ансофф : сокр. пер. с англ. – СПб. :Изд-во "Питер Ком", 1999. – 416 с.

2. Акофф Р.Л Акофф о менеджменте / Пер. с англ. под ред. Волковой Л. А. – СПб.: Питер, 2002. – 448 с.

3. Друкер П. Як забезпечити успіх у бізнесі: новаторство і підприємництво: Пер. з англ. В. С. Гуля. – К.: Україна, 1994. – 319 с.

4. Портер М. Конкурентное преимущество: как достичь высокого результата и обеспечить его устойчивость. / М.Портер – М.: Альпина бизнес букс, 2005. – 715 с.

5. Санто Б. Инновация как средство экономического развития. / Б.Санто– М.: Прогресс. – 1990. – 296 с.

6. Фатхутдинов Р. А. Глобальная конкурентоспособность: инструменты системного развития: Монография./ Р.а. Фатхудинов– М.: «Стандарты и качество», 2009 г. – 464 с.

7. Шумпетер Й.А. Теория экономического развития. / Й.А Шумпетер– М.: Прогресс, 1982. – 455 с.

8. Геєць В.М Україна у вимірі економіки знань / Ю.М. Бажал, В.М. Геєць, В.П. Александрова та ін. під/ За ред. акад. НАН України В.М. Гейця, НАН України. н-т економіки та прогноз. – К.: Основа, 2006. – 592с.

9. Лапко О. Інноваційна діяльність в системі державного регулювання. – К.: Інститут економ. прогнозування НАН України, 1999. – 342 с.

10. Лепейко Т.І. Інноваційний менеджмент: навч. посібник / Т.І.Лепейко, В.О.Коюда, С.В.Лукашов.-Х:ВД «Інжек»,2005.-440с.

11. Пономаренко В. С. Экономическая безопасность региона: анализ, оценка, прогнозирование: монография / В. С. Пономаренко, Т. С. Клебанова, Н. Л. Чернова.– Х.: ИД “ИНЖЕК”, 2004. – 144 с.

12. Ястремська О.М. Стратегічне управління інноваційним розвитком підприємства. / О.М. Ястремська– Х.: ВД «ІНЖЕК», 2010. – 392 с.

13. Ілляшенко С.М. Управління інноваційним розвитком: навч. посібник/ С. Ілляшенко- Суми ВТД « Університетська книга»,2005-324с.

14. Краснокутська Н.В. Інноваційний менеджмент: навч. посібник / Н.В. Краснокутська.- К:КНЕУ, 2003,-504с.

15. Ілляшенко С. М. Складові економічної безпеки підприємства і підходи до їх оцінки / С.М. Ілляшенко // Актуальні проблеми економіки. – 2003. – № 3. –С. 12 – 19

16. Кизим Н.А. Организация крупномасштабных экономико-производственных систем / Н.А. Кизим. – Х.: Бизнес Информ, 2000. – 108 с.

17. Козаченко А. В. Экономическая безопасность предприятия: сущность и механизм обеспечения: [монография] / А. В. Козаченко, В. П. Пономарьов, А. Н. Ляшенко – К. : Либра, 2003. – 280 с.

18. Куркин Н. В. Управление экономической

- безпекою розвитку підприємства: монографія / Н. В. Куркин. – Днепропетровск: Арт-Пресс, 2004. – 452 с.
19. Мунтян В. І. Економічна безпека України: монографія / В. І. Мунтян. – К.: КВІЦ, 1999. – 462 с.
20. Правова інформатика [Текст] : Підручник ; за ред. В. Дурдинця, Є. Моїсєєва та Швеця. – 2-е вид. перер. та доп. – К. : ТОВ “ПанТот”, 2007. – 524с.
21. Соловьев В.П. Инновационная деятельность как системный процесс в конкурентной экономике (Синергетические эффекты инноваций). – Киев: Фенікс, 2004. – 560 с.
22. Галушко Є.С. Підвищення ефективності використання інноваційного потенціалу в умовах переходу до ринкових відносин (на прикладі промислових підприємств Донбасу): автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. екон.наук: спец. 08.06.01 «Економіка, організація і управління підприємствами» / Є.С. Галушко. – Донецьк, 1999. – 23 с.
23. Шкарлет С. М. Економічна безпека підприємства: інноваційний аспект: монографія / С. М. Шкарлет. – К.: Книжк. Вид-во НАУ, 2007. – 435 с.
24. Васильців Т.Г. Економічна безпека підприємництва України: стратегія та механізми зміцнення: Монографія. / Т.Г. Васильців – Львів: Арал, 2008. – 384 с.
25. Кириченко А. А. Методологічні основи економічної безпеки суб'єктів господарювання в трансформаційній економіці / А. А. Кириченко, Ю. Г. Кім // Актуальні проблеми економіки.– 2008. – № 12 (90). – С. 53-65.
26. Лысенко Ю. Г. Механизмы управления экономической безопасностью / Ю. Г. Лысенко, С. Г. Мищенко, Р. А. Руденский. – Донецк : ДонНУ, 2002. – 178 с.
27. Лабунська С.В. Концептуальні підходи до оцінки інноваційної спроможності підприємств / С.В. Лабунська // Управління розвитком. – Х.: Вид. ХНЕУ. – 2011. – №21(118). – С. 84-89.
28. Маляревський Ю.Д. Прокопшина О.В. Управління економічною безпекою зовнішньоекономічної діяльності підприємства: обліково-аналітичні аспекти. / Ю.Д.Маляревський, С.В.Лабунська, – Х.: Вид. ХНЕУ, 2009. – 159 с.

Аннотация. Предложен подход к определению уровня инновационной способности предприятия путем объединения оценки инновационного потенциала и инновационных бизнес-возможностей в контексте соблюдения устойчивого равновесия системы безопасности деятельности субъекта хозяйствования.

Ключевые слова: инновационный потенциал, экономическая безопасность предприятия, субъект хозяйствования.

Annotation. Suggested by the approaches to assessing the level of innovation capabilities of the enterprise by combining the assessment of innovative capacity, innovative business opportunities and the terms of the stable equilibrium of the economic security of the entity.

Keywords: innovation potential, economic security of the entity, a business entity.

*Рецензент д.е.н., професор ХНЕУ Пилипенко А.А.
Експерт редакційної колегії к.е.н., доцент УкрДАЗТ Якименко Н.В.*

УДК 658.511.003.13

ДО ПИТАННЯ ВИЗНАЧЕННЯ ФАКТОРІВ ЕНЕРГЕТИЧНОЇ БЕЗПЕКИ

Літвінов О.С., к.е.н., доцент (ОНЕУ)

В статті наведено методику розрахунку рівня енергетичної безпеки. Запропоновано та обґрунтовано фактори енергетичної безпеки, які згруповано за ієрархічним принципом.

Ключові слова: енергетична безпека, фактори енергетичної безпеки, методика розрахунку рівня енергетичної безпеки, енергосмісткість.

Постановка проблеми та її зв'язки з науковими чи практичними завданнями. Проблема підвищення рівня національної безпеки держави є особливо актуальною зважаючи на кризові явища, які спостерігаються в країні протягом останніх років. Енергетична безпека України є складовою економічної безпеки, яка є однією з шести сфер загальної системи національної безпеки України. Значення енергетичної безпеки в системі складових національної безпеки

України підкреслює значення кількісного розрахунку рівня енергетичної безпеки.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Одна з найбільш вдалих, на наш погляд, методик кількісної оцінки стану енергетичної безпеки була розроблена науковцями із Дніпропетровська під керівництвом А.І. Шевцова [1, с. 66-80]. Згідно результатів їх досліджень, стан енергетичної безпеки може змінюватись в широкому діапазоні, починаючи